

מראי מקומות מפעל עמוד וחזרה

מראי מקומות - פסחים

כז:

א. כל הנשרפין אפרן מותר

כתבו התוס' (תמורה לז) שהטעם שאפר הנשרפין מותר, הוא משום שנעשית מצותו, וכמו שאמרו שאין דבר שנעשית מצותו ומועלין בו, כך גם לענין איסורי הנאה. והקשה הקובץ שעורים (ח"ב סי' כ"א אות א), איך מדמים איסור הנאה לאיסור מעילה, הלא רש"י פירש שקדשים שמתו אסורים בהנאה הוא רק מדרבנן, ומדאורייתא מותרין בהנאה, ועל כרחק שאין זה משום שנעשית מצותו, אלא משום שכיון שאין עומדים לצורך גבוה, ממילא מותרים בהנאה, ומה ענין זה לאיסורי הנאה, וכי נאמר שמה שנעשית מצותו יתירם בהנאה, הלא כל מה שעומדים לשריפה הוא משום איסורן, ואם כן מה שנשרפו אינו טעם להתירן.

והביא מהגר"ח שדייק מדברי התוס' (זבחים ס"ט) שאיסור הנאה מקדשים שמתו הוא איסור תורה, וא"כ על כרחק מה שמוותר לאחר שנעשית מצותו הוא גזירת הכתוב שעשיית מצותו מתירה, ומזה יש ללמוד גם לשאר איסורי הנאה (ואין להקשות שהרי אין למדין חולין מקדשים, לפי שזהו דוקא להחמיה, אבל להקל לומדים גם חולין מקדשים).

ב. חוץ מעצי אשרה

כתבו התוס' (תמורה לג) שהטעם שאפר עצי אשרה אסורים הוא משום שנאמר 'ולא ידבק בידך מאומה מן החרם'. אבל התוספות כאן הקשו, מדוע אין זה כעבודה זרה שנשתברה מאליה, שהיא מותרת, והניחו בקושיא.

ג. כגון שנפלה דליקה מאליה

הקשה המהרש"א, שהנהנה אחר כך מאותו האפר יש לו למעול, ואז יצא האפר לחולין, ומדוע אמר לעולם אסור, והניח בקושיא. והאור שמח (מעילה פ"ה ה"ח) יישב על פי דברי התוס' (מעילה יב: ד"ה במה) שהמקדיש תרנגולת קדושת הגוף, אין מועלין בביצתה, לפי שלא היתה כוונתו להקדיש דבר שאינו ראוי לקדושת הגוף. ועל כן, המקדיש עצים לקובען בבנין, ונפלה דליקה בהם, ונעשו אפר, לא הי' דעתו להקדישן לזה, לכך אין מועלים בהם, ולעולם אסורים דלא שייך בהו מעילה.

ד. לא מצא עצים לשורפו יהא יושב ובטל

הקשה הפני יהושע, לשיטת רש"י שמדובר קודם זמן ביעורו, אם כן מה השיבו חכמים 'זה התורה אמרה תשביתו', הלא יכול לבטל את החמץ, ולכאורה מודה רבי יהודה שמדאורייתא די בביטול, ושוב אינו עובר בבל יראה.

והוסיף, שלכאורה יש להקשות כן גם על עיקר דינו של רבי יהודה, שהרי משמע בסוגייתנו שלרבי יהודה לא מועיל לפרר וזורה לרוח, ולכאורה קשה מדוע לא יועיל פירור החמץ וזריתו לרוח מדין ביטול. ותירץ, שאף שמועיל ביטול לענין שלא יעבור על בל יראה, אבל את העשה של תשביתו לא קיים בזה, ועל זה אמרו חכמים שהיוצא בשיירא בא לידי קולא, שכשלא ימצא עצים לשורפו, יעבור בעשה של תשביתו בחמץ ידוע.

ה. יהא יושב ובטל

הקשה בשו"ת רעק"א (סי' ר"ח), מדוע יהא יושב ובטל, הלא צריך להשבית חמצו כדי שלא יעבור על בל יראה. והביא דברי מי שתירץ, שלענין בל יראה די במה שיפרר עד שיתמעט מכזית, ששוב אין איסור בל יראה. אבל משום מצות השבתה צריך לבער כולו.

א. אלא עצים דאיסורא לרבנן היכי משכחת להו

העיר התוס' ר"ד, שהרי אפילו חכמים מודים שיוצן, הרי שגם הם מודים שיש איסור הנאה מעצים. ותירץ, שאיסור זה אינו אלא מדרבנן, ואין לוקין עליו, כיון שבטלו העצים. ואם רבי היה אוסר בלוחשות, היינו סבורים שלא נחלקו חכמים אלא בגחלים, אבל באבוקה כנגדו אפילו חכמים מודים שאבוקה היא כגוף העצים, אבל עתה שמוותר אפילו בעודם דולקין, שמחשיבים אותם כמבוטלים, מקשה הגמרא כיצד יש לחכמים איסור בעצים.

ב. עצים דאיסורא לרבנן היכי משכחת להו

הקשה רבינו דוד, שהרי מה שחכמים מתירים את הפת, הוא משום שסוברים שהפת לא בא רק מן העצים, אלא גם מהתנור של היתר. אבל כשצלה שלא בתנור, ואין כאן אלא אבוקה, גם חכמים יודו שיהיה איסור, ומדוע הקשתה הגמרא היכי משכחת להו. ותירץ, שזהו רק לפי מה שסברה הגמרא בתחילה שנחלקו בדין זה וזה גורם, אבל עתה שהגמרא מפרשת שחכמים חולקים על רבי וסוברים אין שבח עצים בפת כלל, שהיוצא מן האש חשיב כדבר שאין בו ממש, אם כן גם אם צלה כנגדן יהיה הפת מותר.

ג. תנור שהסיקו בעצי הקדש ואפה בו

הפת לרבנן דשרו בקמייתא מאי

הקשה המהרש"ל, שלכאורה פשוט שהפת נאסרה, שהרי לא התירו אלא משום שאין כאן איסור בעין, שהשלהבת באה מן הגחלים המותרים, וכיון שכאן מדובר בהקדש, שאפילו האפר אסור, אם כן הרי האיסור בעין ממש ופשוט שאסור. וביאר, שהספק הוא רק באפה הפת בתנור חדש שלא הותץ, ובתנור ישן שלא הוצן, שזהו זה גורם ולחכמים מותר, ובזה יש לשאול מה הדין בהקדש. ועיין עוד במהרש"א מה שכתב בזה.

ד. הקדש אפילו באלף לא בטיל

הקשה רבינו דוד, מדוע לגבי אשרה אמרו חכמים שהפת מותרת, הרי גם אשרה אינה בטילה באלף באלף. ותירץ, שהקדש אפילו באלף לא בטיל, וכיון לא מציינו בהם ביטול בשום ענין, אף כאן לא יהא בטול לעצים על ידי היסק כשאדם נהנה מהם, אבל עצי אשרה, אף שאין להם ביטול על ידי תערובת, מכל מקום יש להם ביטול על ידי גוי שמבטל ושובר אותם שהם מותרין, והואיל ומציינו להם ביטול, גם על ידי היסק הם בטלים. עוד כתב, שיתכן שלדעת חכמים גם עצי אשרה אוסרין כמו בעצי הקדש, ולא נחלקו חכמים על רבי אליעזר אלא לענין חדש יותץ, אבל לענין ישן יוצן מודים, כיון שהאפר של אשרה אסורים, ואין היתר אלא בערלה שבטלה במאתים, אבל אשרה קודם צינון לעולם אסור.

ה. שלמים נמי כיון דלאו בר מעילה נינהו לא נפקא לחולין

כתב הקובץ שעורים (אות קכ"א), שמבואר בזה, שהיציאה לחולין במעילה אין הגדר שבגלל שיוצא לחולין מעל, אלא להיפך, מחמת המעילה הוא יוצא לחולין. ולפי זה חיוב המעילה הוא על מעשה ההוצאה, אפילו אם לא הועילו מעשיו, כמו במוציא קדושת הגוף, שלא יצא לחולין. שאם נאמר שהמעילה היא מחמת שיצא לחולין, אם כן גם בשלמים או קרקע, מדוע לא יצא לחולין, ומה לי שלא מעל, הרי זה גזירת הכתוב שאין בהם מעילה, אבל כיצד מוכח מזה שאין יוצא לחולין, אלא מוכח שכל הטעם שיוצא לחולין הוא מפני שמעל, וכיון שבשלמים אמרה תורה שלא מעל ממילא אינו יוצא לחולין.